

tidsskrift.dk

C. E. F. Reinhardt: Valdemar Atterdag og hans
Kongegjærning. Med et Tillæg af hidtil utrykte Diplomer.
Kjøbenhavn 1880. XIX + 616 SS.

Historisk Tidsskrift, Bind 5. række, 3 (1881)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_5rk_0003-PDF/hto_5rk_0003_80142.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=80142>

pdf genereret den : 28/5-2008

denne Anskuelse¹⁾. Men hvorledes denne Diskussion har været Gjenstand for tjenstlige Forhandlinger herhjemme, vilde det være interessant at faae lidt Oplysning om.

A. Jantzen.

C. E. F. Reinhardt: Valdemar Atterdag og hans Kongegjærning. Med et Tillæg af hidtil utrykte Diplomer. Kjøbenhavn 1880. XIX + 616 SS.

Der er faa Øjeblikke i Danmarks Historie, der frembyde noget saa tiltrækkende som Valdemar Atterdags Regering. Rigets Gjenopbyggelse efter den fuldstændigste Opløsning, denne Daads Udførelse væsentlig ved én Mands Kræfter, kan der tænkes noget Skuespil, der bedre kan tilvende sig Opmærksomheden hos enhver Dansk? Hvilket Mørke ligger der ikke forud for denne Konge, og hvilken Dag gryr ikke med ham; Dronning Margrethe var dog kun i Stand til at udrette, hvad hun naaede, fordi hun var „Valdemar Danekonges Datter“, som hun selv holdt mest af at kalde sig.

Dette store og skønne Emne for en Historiker laa længe urørt, efterat Hans Gram for over hundrede Aar siden havde gennemforsket det, og dog var der endnu meget at gjøre, baade hvad Fremstillingen og hvad Granskningen angaar. Vore Arkiver bevare en storartet Samling af Breve fra Valdemars Tid, enkelte, dog højst vigtige, der oplyse hans ydre Politik, overordentlig mange, der vedrøre hans indre Styrelse. Den stedse fuldstændigere Offentliggjørelse af de svenske og norske Oldbreve tillade at klare mange dunkle Punkter i Kong Valdemars Forhold til hans nordiske Naboer; fra de nordtyske Stæders Arkiver fremkommer der daglig nye Bidrag til at forstaa Valde-

¹⁾ Herzog: Real-Encykl. 2 Aufl. III, 690. Art. Dräseke. H. Alt: Theater und Kirche. Berlin 1846. S. 659 ff. Stäudlin: Gesch. d. Vorstellungen von der Sittlichkeit des Schauspiels. Göttingen 1823.

mars Forhold til Hanseaterne, som næsten helt fylder hans sidste tyve Aar. Her var endnu for kort Tid siden en rig Skat at løfte; nu er dette for en stor Del sket. Allerede Munch har med sædvanlig Kritik undersøgt de mange Punkter af Valdemars Historie, paa hvilke han kom ind under sin brede Behandling af det norske Folks Historie; Styffes Indledning til det første Bind af hans „Bidrag“ indeholdt ogsaa nye Oplysninger om Kong Valdemar. For to Aar siden udkom saa Dietrich Schäfers store Arbejde over „Die Hansestädte und König Waldemar von Dänemark“, og Forfatteren gav heri en næsten udtømmende Skildring af den sidste Halvdel af Valdemars Regering. Ved disse Værker var der udrettet overordentlig meget; men intet af dem havde dog gjort den danske Konge selv til Centrum, og med stor Glæde maatte man derfor modtage den Bog, hvis Titel staar ovenover disse Linjer, og som udkom i sidste Vinter.

At Etatsraad Reinhardt havde gjort indtrængende Studier til Valdemar Atterdags Historie, var allerede bekjendt af de fortrinlige Smaaafhandlinger, som han i Aarene 1873—74 offentliggjorde i dette Tidsskrift, og hvori han med Held stræbte at oplyse nogle af de dunkleste Punkter i Valdemars Liv. Hvad man imidlertid ikke vidste, det var, at disse Afhandlinger, langt fra at være de første Frugter af et Studium, tværtimod vare de sidste Udløbere af en Skildring af hele Valdemar Atterdag, som i Aaret 1873 forelaa fuldt udarbejdet indtil de mindste Enkeltheder. Det var Tanken, at dette store Værk skulde udkomme senest paa Femhundredaarsdagen for Valdemars Død eller den 25 Oktober 1875; men dette umuliggjordes af en haard Sygdom, der pludselig greb Forfatteren og i lang Tid hindrede ham i at lægge den sidste Haand paa Arbejdet. Først i 1879 blev dette atter fremdraget fra sin tvungne Hvile; Dr. phil. Møllerup understøttede Forfatteren ved Revisionen, og derved blev de i Mellemtiden fremkomne nye Oplysninger indarbejdede. Endelig kunde da Værket udkomme, om end først 5 Aar efter det Tidspunkt, der oprindeligt var paatænkt som den yderste Grænse.

Denne Bogens Tilblivelseshistorie giver Værket en ejendommelig Interesse; man føler Respekt for den Udholdenhed og den Kjærlighed til Emnet, der har bragt Forfatteren til at overvinde saa store Vanskeligheder og dog naa sit Maal. Men unægtelig have disse særegne Forhold skadet saavel Forfatteren som hans Værk. Var Reinhardts Skildring af Valdemar Atterdag udkommen i 1875, vilde han sikkert have høstet Æren for meget af det, der nu i Videnskaben staar som fremført første Gang af andre Lærde. I Opfattelsen af de Forhold, der gaa forud for og ledsage Valdemars Erhvervelse af Skaane, er Reinhardt i Hovedsagen enig med Rydberg¹⁾, der fint og skarpsindig har stræbt at klare de indviklede Forhandlinger paa det fattige Grundlag, der er lævnet os; men da ingen kan sige, hvor meget Reinhardt har optaget fra Rydberg, og hvor meget han selv har set forud for denne, vil det dog være den sidste, der faar den litterære Opdagerære paa dette Punkt. Ved det omfattende Tidsrum, der skildres i Reinhardts to sidste Bøger, er Schäfers Skildring kommen først, og naar der her i Fremstillingen af Begivenhedernes Gang paa de fleste Punkter ikke er nogen væsentlig Forskjel mellem de to Forfattere, véd man atter ikke, hvor meget der skyldes Reinhardts oprindelige Fremstilling. Man maa beklage, at Reinhardt ikke selv har givet lidt Oplysning herom; er det Frygten for at synes forfængelig ved at hævde sin egen Fremstilling som original, der har hindret ham heri, er dette dog lidet heldigt for den, som vil benytte hans Værk; et Resultat har jo altid mere Sandsynlighed for sig, naar to Granskere, uafhængig af hinanden, ere naaede dertil, end hvor det kun er den ene, der har optaget det efter den anden.

Væsentligere er det dog, at Tilblivelseshistorien har været afgjort uheldig for selve Værket. Jeg tænker herved ikke paa en Mangel, som man kunde vente og som ogsaa er bleven det tillagt, den nemlig, at de nyeste Oplysninger og Resultaterne

¹⁾ Sverges Traktater med främmande Magter. Andra Delen, I. Stockholm 1880.

af de sidste Aars Arbejder ikke ere blevne organisk indarbejdede i Bogen. Tværtimod maa jeg sige, at denne Mangel ikke synes mig at være til Stede i nogen synderlig Grad. Ganske vist vilde Reinhardt i mine Tanker kunne have lært meget f. Ex. af Schäfer, men dette gjælder ikke saa meget Enkeltheder som Helhedsopfattelsen, og denne er paa den anden Side hos Reinhardt saa afvigende, at en Optagelse af væsentlige Momenter fra Schäfer var faktisk umulig. Derimod have de uheldige Forhold, hvorunder Forfatteren har arbejdet, ført til visse Mangler i den historiske Kritik, og man kan med Sikkerhed sige, at disse kun ere blevne staaende, fordi han ikke har kunnet underkaste Bogen en sidste, kraftig Gjennemarbejdelse; thi den Art Mangler findes netop ikke i hans Afhandlinger i dette Tidsskrift, der jo vel at mærke ere skrevne efter det større Værk.

Paa Kildekritikens Omraade har vort Aarhundrede gjort ét af sine smukkeste, videnskabelige Fremskridt, og det er nu et uafviseligt Krav til enhver, der vil gjælde for historisk Videnskabsmand, at han nøje skjelner mellem samtidige Kilder og senere, mellem oprindeligt og afledet. Reinhardt anerkjender ogsaa dette; han erklærer, at hans Skrift overvejende er bygget paa „Kilder i stræng Forstand, nemlig Diplomer og saavidt mulig samtidige Annaler eller Krøniker“, og i Noterne til sit Værk omtaler han oftere Krønikerne fra det femtende eller sextende Aarhundrede som „urene Kilder“ eller lignende. Til denne theoretiske Opfattelse svarer ogsaa Praxis paa mange Steder i hans større Skrift, ligesom han i et Par af Studierne her i Tidsskriftet har gennemført de kritiske Principer med stor Indsigt; han har vist, hvor meget der kan udrettes, naar man strængt holder sig til de samtidige Kilder, her især den sjællandske Krønike og Detmar, og kun optager Efterretninger fra Hvitfeld eller det sextende Aarhundredes Samlere, naar disse maa antages at have havt nu tabte Kilder for sig. Uheldigvis har han ikke overalt gennemført disse saa rigtige Tanker; det synes, at han først efterhaanden har arbejdet sig frem til Klarhed over Kildernes indbyrdes Forhold og Værdi, og

denne Indsigt er derfor ikke helt trængt igjennem i hans Værk.

Dette viser sig allerede derved, at Reinhardt aabenbart paa flere Steder har skrevet sin Skildring efter Hvitfeld og først siden ombyttet Henvisningen til denne med et Citat af den oprindelige Kilde. Man se f. Ex., hvorledes han S. 136 beskriver de Danskes Belejring af de holstenske Forskansninger ved Næstved; hertil er kun citeret den sjællandske Krønike, naagtet de enkelte Træk ere hentede fra den ikke anførte Hvitfeld, som kun har omskrevet og udvidet den gamle Krønikes kortfattede Beretning. Paa andre Steder er Hvitfeld uden videre anført som Kilde, snart alene, snart jævnsides andre Kilder, og dog vil man paa de fleste Steder finde, at Hvitfeld ikke indeholder mere end de ældre Kilder eller ogsaa med Lethed kunde være erstattet af en saadan. Ganske paa samme Maade gaar det med Petrus Olai og Cornelius Hamsfort, ligesom Forfatteren heller ikke har Klarhed over de svenske Krønikers indbyrdes Forhold.

Denne Uklarhed har sikkert havt uheldige Følger for Reinhardts Fremstilling, snart ved at bringe ham til at medtage Enkeltheder, der ikke findes i de oprindelige Kilder, snart, om end sjældnere, ved at føre ham til ligefremme Fejl. Et Par ret oplysende Exempler paa det sidste skal jeg meddele. — S. 134—35 skildres Valdemars Kamp mod Friserne (1344) saaledes, at Bøking Herred allerede underkastede sig den 8 August, hvilket staar diplomatisk fast; men det tilføjes, at Resten af Friserne først blev overvunden den 20 Oktober, og herfor anføres som Kilde kun Hvitfeld og Samlerne fra hans Aarhundrede. Det er nu i sig selv ret usandsynligt, at den virksomme Konge skulde have brugt halvtredje Maaned til at overvinde den Modstand, Friserne kunde gjøre, efterat „det vigtigste af Marskherrederne“ havde lidt et afgjørende Nederlag; men Slaget den 20 Oktober beror da sikkert ogsaa paa en Fejltagelse. Sammenstiller man Hvitfeld med hans sædvanlige Kilde, den sjællandske Krønike, ser man let, hvorledes hin Dagsangivelse ved en fejlagtig Gjentakelse er sat sammen med

Kampen mod Friserne; i Virkeligheden hører den kun til en heftig Storm¹⁾. — S. 150 er Reinhardt tilbøjelig til at antage, at Valdemar i 1240 tilfældigvis vordingborg ogsaa gjen vandt en Del af Laaland; efter den tilsvarende Note siges dette udtrykkelig i 2 Krøniker, der rigtignok langt fra ere samtidige. Hvorfor da ikke undersøge, om Angivelsen kan bero paa en Misforstaaelse? Dette gjør den netop. Detmar siger, at Kongen belejrede Vordingborg, og lige efter, at han ved Freden fik Vordingborg; den senere Krantz udskriver Detmar, men siger paa det første Sted: Vordingborg i Laaland, og sætter saa paa det andet Sted Laaland i Stedet for Vordingborg²⁾. Derfra er dette kommet ind i de danske Krøniker!

Findes der saaledes visse Forsyndelser mod historisk Kritik i Reinhardts Bog, bør det dog siges, at disse næppe vise sig paa væsentlige Punkter; her har Forfatteren taget sig mere i Agt eller, om man vil, bedre gennemført de kritiske Principer, som han selv har opstillet. Desuden ere Krønikerne ikke den vigtigste Kilde til vor Kundskab om Valdemar Atterdags Tid; væsentligere ere Diplomerne, og disse har Reinhardt behandlet med stor Kritik og Indsigt, naar man alene ser bort fra, at han stadig fra et Kongebrevs Datering slutter til Kongens egen Tilstedeværelse, hvad der i det mindste ved Retterthingsbreve er meget usikkert. Det diplomatiske Materiale, der er lige saa omfattende som spredt, har han faaet med i en næsten udtømmende Fuldstændighed, og hans Skildring har derved vundet

¹⁾ Krøniken:
Parlamentum Jutiæ celebratur. — In profesto XI millium virginum fuit ventus vehemens. — Rex Valdemarus debellavit Frisones.

Hvitfeld:
Samme Aar blev holden en Herredag i Judland. — Og Dagen for de 11000 Jomfruers Dag var en stor Storm. — Samme Aar da forhærdet, bekriede og slog K. Vold. de Friser Dagen for de 11000 Jomfruers Dag.

Fejltagelsen hidrører i øvrigt fra den danske Rimkrønike (V. 4557 f), der i rigt Maal har benyttet den gamle Krønike. Derfra er den kommen til Petrus Olai (SRD. I, 133 og VI, 227).

²⁾ Detmar, ed. Grantoff, S. 262. Krantz, Dania, S. 174.

en Fasthed og Fylde som ingen tidligere Fremstilling af dette Emne.

Reinhardt har sat sig som Maal at skrive en Bog, der med Interesse kan læses af enhver dannet Mand og Kvinde, og dette maa han vistnok siges at have naaet. Hans Stil er, om end ikke synderlig kraftig eller original, saa dog klar og livlig, og paa en overskuelig Maade har han delt Stoffet i fem Bøger, hvis Afgrænsning falder meget naturlig. Den første skildrer indledningsvis Kristoffer den andens og Kongeløsets Tid, og begynder med en Oversigt over Danmarks daværende Omfang og vigtigste Naboer, der i høj Grad letter Forstaaelsen af de følgende Begivenheder. Anden Bog fortæller om Valdemar Atterdags Fremgang i hans første 9 Aar; Gjenforeningen af Riget begynder langsomt, men Sjælland kommer dog helt og holdent i Kongens Haand. Tredje Bog viser det fortsatte Fremskridt, tillige hvorledes Modstanden voxer, og Valdemars Politik rejser ham Fjender af mange Slags; den slutter med Aaret 1360, da Kongens indre Politik afsætter sit største Resultat i den saakaldte Haandfæstning, og Rigets Gjenopbyggelse i Hovedsagen fuldendes ved Tilbagevindingen af Skaane. I fjerde Bog fremtræder Hanseforbundet som Hovedmodstanderen af det nye danske Rige; Valdemar ophidser Stæderne ved sin Erobring af Gotland, han besejrer dem i aaben Kamp, og om end Folkungernes Afløsning af Meklenburgerne paa den svenske Trone indeslutter en Fare ogsaa for Danmark, lykkes det dog Valdemar at opretholde hele sin Magt, ja at vinde store Strækninger i Sydsverige for sig. Femte Bog viser derefter, hvorledes Aaret 1367 forener Stæderne paa den ene, Fyrster og Aristokrater paa den anden Side til en stor Koalition mod Danmark; Valdemar undviger Stormen ved at rejse udenlands, Riget synes atter at skulle falde sammen. Da er det, at de dygtige Statsmænd, til hvem Valdemar har betroet sit Rige, benytte den gamle Modsætning mellem Stæder og Fyrster; de formaa Hanseaterne til en Fred, der vel er ydmygende for Danmark, men dog ikke angriber dettes Integritet, og Fyrsternes og Adelsens store Planer falde dermed til Jorden. Kongen kan vende tilbage og optager med usvækket

Iver sin ydre og indre Politik; alt tegner det til, at det store Knæk, Riget har lidt, hurtig skal heles, da Valdemars Død atter sætter Danmark i største Fare.

Disse 5 Bøger, hvori Reinhardt har delt sit Værk, ere indbyrdes af et yderst forskjelligt Værd. Indledningen er, skjønt den hist og her indeholder noget nyt, i det hele ikke Værket fuldt værdig; Forfatteren bevæger sig vel udelukkende paa Overfladen og trænger ikke ned til de dybere Aarsager, hverken til Fremmedherredømmet eller til Opløsningen, der saa inderlig hænger sammen med hele Samfundsudviklingen. De to følgende Bøger ere derimod Bogens bedste Parti, det, der i videnskabelig Henseende betegner det største Fremskridt. Det er Rigets skridtvisse Gjenforening, der her er Hovedemnet, og de højst udviklede Forhold derved har Forfatteren søgt at oplyse med utrættelig Taalmodighed og megen Skarp-sindighed, ligesom han her har været saa heldig at kunne fremdrage flere hidtil ukjendte Breve fra det Gottorpske Fællesarkiv, hvoraf de vigtigste ere aftrykte i et Tillæg. Skjønt Hovedkilden, den sjællandske Krønike, først henimod Midten af Halvtredserne naar til sin egentlige Fylde, og Diplomerne med de mangfoldige Forlig og Fredslutninger frembyde store Gaader, tør Reinhardts Fremstilling her i det hele betragtes som fyldestgjørende; uden at gjøre altfor udstrakt Brug af Hypotheser har han vidst at udfylde Hullerne i Kildernes Efterretninger, og de Resultater, han er naaet til, kunne vistnok antages at være om end ikke altid sikre, saa dog meget sandsynlige.

De to sidste Bøger af Reinhardts Værk ville vistnok være de mest tiltrækkende for læge Læsere; Kilderne flyde ved dette Tidsrum langt rigeligere og meddele Fremstillingen en Sikkerhed og Fylde, som det med al anvendt Møje var umuligt at skaffe de forudgaaende Afsnit. Videnskabelig findes der her derimod ikke saa meget nyt; Schäfer har benyttet det samme Materiale til sin vidtløftige Fremstilling, og jeg ser ikke, at der mellem denne og Reinhardts Skildring er saa store Afvigelser, som vor Forfatter selv synes at mene. Opfattelsen er forskjellig; de to Skribenters modsatte Sympathier kaste ofte hver sit Lys over de optrædende Personer, hvad jeg siden kommer

tilbage til; i Gjengivelsen derimod af de positive Enkeltheder stemme de to Fremstillinger næsten allevegne overens. Det Punkt, hvor Reinhardt mest afviger fra Schäfer, er vel hans Udvikling af Valdemar Atterdags Politik under den tvungne Udenlandsrejse, da Kongen skal have tænkt paa at abdicere og faa sin Ven Hertug Erik af Sachsen gjort til sin Efterfølger; men hele denne Theori synes rigtignok at staa paa et temmelig svagt Grundlag. Ellers findes Forskjellighederne mest i Smaaating eller paa Punkter, hvor det er umuligt at naa videre end til Gjetninger, som naar Reinhardt som Aarsag til Valdemars Gotlandstog ikke vil medtage det svenske Aristokratis Forsøg paa at faa Haakons danske Forlovelse brudt.

Medens Reinhardts Fremstilling af Valdemar Atterdags ydre politiske Historie i det hele forekommer mig særdeles tilfredsstillende, ere de indre Forhold blevne noget stifmoderlig behandlede. De skildres i Værket i særskilte Kapitler ved Slutningen af hver Bog; Stoffet er derved blevet udstykket paa en lidet heldig Maade, da de Tidsgrænser, efter hvilke Bøgenes Omfang er bestemt, ikke have væsentlig Betydning for den indre Udvikling. Dette har ikke alene ført til adskillige lidt trættende Gjentagelser; det har ogsaa hindret Forfatteren i paa dette Omraade ret at trænge til Bunds paa noget Punkt. Reinhardt taler i sin Fortale om, at det havde været hans Tanke „et eller andet Sted at indflette et Kapitel, der mere indtrængende skulde have behandlet Danmarks indre, ogsaa rent kulturhistoriske Tilstande under Valdemar Atterdag“; i Udførelsen af denne Tanke blev han imidlertid forhindret af sin Sygdom. Om han her har følt de Mangler, jeg tænker paa, véd jeg ikke ret; Begrebet „kulturhistorisk“ er jo meget vidt. Vist er det, at der var en hel Del mere at gjøre ud af Valdemars Godspolitik, om end Udbyttet næppe vilde blive saa betydeligt, som det store Tal af Aktstykker kunde give Anledning til at tro. Valdemars udstrakte Benyttelse af det kongelige Retterthing, Rigsraadets Stilling, den danske Adels Forhold til Kongen, det er alt Punkter, som det havde været højst ønskeligt at faa behandlede, og som Reinhardt kun flygtig berører. En nøjere Indtrængen i den indre Historie vilde overhovedet

have tjent til at korrigere og fordybe Forfatterens Opfattelse af Kong Valdemar og hans Samtid.

I det jeg nævner Ordet Opfattelse, er jeg naaet til det Punkt, der i mine Øjne er den store og afgjørende Svaghed ved Reinhardts Værk om Valdemar Atterdag. Han siger selv, at der siden Grams Dage hos os snarest har været Tilbøjelighed til en noget ensidig Forgudelse af Valdemars Minde; vist er det, at denne „Forgudelse“ ingensinde før har ført til en saadan Idealfremstilling som Reinhardts, at ingen før har gjort et saa udpræget Forsøg paa at vaske Valdemar ren ogsaa i moralsk Henseende.

Reinhardt hører i det hele til de stærkt moraliserende Historieskrivere. Man sympathiserer nu med denne Tendens eller ej, enhver vil indrømme, at det er en højst vanskelig Sag at give moralske Bedømmelser af Personligheder, til hvis Sjæleliv vi kjende saa overordentlig lidt som ved Kong Valdemar og hans samtidige. Vanskeligheden er saa stor, at den vil afskrække mange helt, og gjøre andre meget forsigtige; Reinhardt derimod dømmer hyppig og skarpt. Ser man lidt nøjere til, vil man dog snart opdage, at han bedømmer Valdemar Atterdag meget anderledes end alle andre; han har saa at sige én Moral for Kongen, en anden for hans Modstandere. Begaa de sidste noget, der synes forkasteligt, faa de det at høre uden Skaansel; tag blot Stormændene i Kristoffer den andens Tid. De ere urolige og herskesyge, hensynsløse og samvittighedsløse; de føre „et uværdigt Spil med Eder“, vise „et modbydeligt Hykleri“, „undse sig ikke“ for at gjøre det og det, „svigte skammelig“ deres Herre. Kan der siges noget til Fordel for dem, antydes det mere end det siges; naar Skaaningerne for at undfly Holstenernes Aag søge Tilflugt hos Magnus Smek, hedder det (S. 58): „Hvor meget der end lader sig anføre til Undskyldning for dette Skridt, ses det dog let, at deres Adfærd var yderst forkastelig“¹⁾. — Er Talen derimod om Valdemar Atterdag, faa vi en hel anden Bedømmelse. Synes hans Handlinger forkastelige, er det her

¹⁾ Udhævelserne her og i det følgende ere mine.

Undskyldningerne, der gives vidt og bredt, medens Dadelen kun antydes, hvor den ikke helt udelades. Det maa tillades mig at følge Reinhardts Fremstilling ved én af Hovedsiderne af Valdemars Politik, Forholdet til Magnus Smek.

Da Valdemar besteg Tronen, var Magnus i faktisk Besiddelse af Skaane; han var bleven indkaldt af Folket og havde tilkjøbt sig Panteretten af Grev Johan; efter flere Brydninger og Forlig kom det saa paa Varberg i Novbr. 1343 til en endelig Fred, hvorved Valdemar fuldt ud gav Afkald paa enhver Ret til Skaane og Halland. Uden Fordel for Valdemar var denne Afgjørelse dog ikke; han havde modtaget 8000 Mk. Sølv for Sønderhalland, og Magnus opgav selv 7000 Mark, for hvilke Valdemar havde pantsat Kjøbenhavn til en tysk Adelsmand, der atter havde opladt Slottet til Magnus. Nu havde Valdemars Politik imidlertid, hvad Reinhardt (S. 105) med et unægtelig meget mildt Udtryk kalder „det ejendommelige Træk“, at han ofte ensidig rettede sit Blik paa det nærmeste Formaal og for at opnaa det gjorde Indrømmelser paa fjærnere Punkter, „overladende det til Fremtiden, hvorledes han atter skulde slippe bort fra hine Indrømmelser“. Dette Træk kom netop klart frem, hvad Skaane angaar. Da Magnus senere under sin Strid med det svenske Aristokrati og sin ældste Søn trængte til Valdemars Hjælp, forlovede denne sin Datter med Magnus' yngre Søn Haakon og fik da det Løfte, at Magnus vilde overlade ham „Helsingborg Slot med en større eller mindre Del af Skaane“ (S. 253); Angivelsen hidrører fra en dansk Krønike, der sikkert ikke har formindsket Løftets Omfang. Dette skete 1359; da Forholdene i Sverige blev bedre for Magnus, opfyldte han ikke sit Løfte, og i Løbet af det følgende Aar tog Valdemar med væbnet Haand Slottet og hele Skaane.

Overfor dette sidste kan det ikke noksom undre Reinhardt (S. 278 f.), at Svenskerne i høj Grad have hudflettet Kong Valdemar; thi „hvo tør paastaa, at han her gjorde andet, end hvad hundrede Fyrster i lige saa mange Tilfælde have gjort“. At Magnus havde søgt at komme i Besiddelse af Skaane „kun for at befri dets Befolkning fra det trykkende tyske Aag, var

selvfølgelig kun en Talemaade“. Han havde benyttet sig af Naborigets opløste Tilstand til at øge sin Magt og faaet Valdemar, der endnu var den lille, til at sige Ja til, hvad han ikke kunde ændre. „Den Evighed, for hvilken han havde fraskrevet sig hine Lande, ses der ingen Grund til at skulle tillægge en større Udstrækning end den tilsvarende Betegnelse i saa mangfoldige andre Traktater.“ — Se, her er jo Undskyldninger nok, men kan alt dette fjærne det moralsk forkastelige i, 1343 at afstaa et Land og 1360 tage det tilbage, det uheldige i at hævne et ikke opfyldt Løfte paa en Del af Skaane ved at tage hele Landet? Vil man overhovedet moralisere og dømme, bør man ikke lade den Art Politik gaa dadelfri; i alt Fald er det Historikerens Pligt ogsaa at fremhæve, hvad Modparten kan have at sige til sin Fordel, og det gjør Reinhardt ikke; det er Psykologens Ret at bruge en saadan Optræden til at trænge ind i Valdemars Karakter, og det gjør Reinhardt heller ikke¹⁾.

Valdemars Politik overfor Skaane indeholder et lille Træk, som Reinhardt gaar let henover, men som ikke er uden Interesse. Omkring Aaret 1350 var der det bedste Forhold mellem Nordens to Konger; de mødtes selv 1349, to Aar efter ved Afsendinge, Aaret efter atter personlig. Midt under dette tilsyneladende saa inderlige Venskab indgaar Valdemar med Magnus Smeks Svoger, Hertug Albrecht af Meklenburg, en Overenskomst, hvorefter denne skal hjælpe ham til at faa Helsingborg Slot frarevet Magnus og da belønnes med 10000 Mark. Dette Træk benytter Reinhardt meget rigtig til at vise, at Valdemar aldrig opgav Tanken om Skaane; men var der ikke Grund til ogsaa her at betragte det fra det moralske Synspunkt; kunde Tillægsordet „samvittighedsløs“, som Forfatteren

¹⁾ Naar Reinhardt indskyder: — den Ret (til Skaane), som Magnus tilmed efter det foregaaende maa antages endog gjentagne Gange at have givet Afkald paa —, er dette et saa væsentligt Punkt for en Moralist, at det nok fortjente at fremhæves mere. Men hvad sigter Forf. dog til? Jeg finder i hans Bøg ikke andre Afkald end det i 1359, der kun gjælder en Del af Skaane, væsentlig Helsingborg Slot, og som gjentages Aaret efter.

bruger om andre, ikke finde Anvendelse her? Jeg tvivler ikke paa, at det var kommet med, hvis f. Ex. Magnus under sit Forbund med Valdemar havde sluttet en Traktat med Albrecht, om at denne skulde skaffe ham Gotland tilbage.

Den hemmelige Overenskomst fra 1350 er ogsaa af Interesse, fordi den saa at sige gaar igjen i Valdemars senere Tid, om end i en meget forøget Udgave; jeg tænker naturligvis paa den berygtede Aalholm Traktat. Medens Valdemar i Aaret 1366 var i det nøjeste Forbund med Magnus Smek, da deres Venskab var beseglet ved Giftermaalet mellem Margrethe og Haakon, indgaar Valdemar atter en hemmelig Traktat med Hertug Albrecht, der gaar ud paa intet mindre end, at Valdemar helt skal svigte sine Slægtninge, bringe dem til at opgive deres Krav paa den svenske Krone og, i Fald de ikke ville dette, da ligefrem bekrige dem; hans Løn skulde være store Stykker af Sverige. — Hvorledes stiller Reinhardt sig nu hertil? Denne Gang har han dog ikke kunnet undgaa at omtale ogsaa den moralske Side af Valdemars Færd og indrømmer (S. 377), at „der fra Mødet paa Aalholm falder en bred Slagskygge hen over Kongens Eftermæle“; men denne Dadel skjules næsten af Betragtninger, der optage flere Sider og gaa ud paa at undskylde Valdemar eller, som Reinhardt kalder det, sætte sig ind i hans Tankegang. Disse Betragtninger faa nu staa ved deres Værd; man kan imidlertid lægge Mærke til, at de i Grundtrækkene allerede ere angivne af Munch, hvis endelige Dom dog er, at „man ikke kan forestille sig en mere hjerteløs og forrædersk Fremgangsmaade end den, Valdemar her tillod sig mod Haakon“.

Dette Exempel vil ret klart vise, at Moralen næppe kan siges at være kommen til sin Ret i Reinhardts Bedømmelse af Valdemar; han er altfor gunstig stemt mod denne til at være retfærdig; Valdemar er stillet i et for godt Lys, hans Modstandere, de Venner, han sviger, i et altfor mørkt. Man kan tillade én Forfatter stadig at undskylde de Personligheder, han skildrer, ved at henvise til Tidsalderens slette Moral, og en anden Forfatter at bedømme dem skaanselsløst efter Moralens hele Strænghed, men den samme Skribent maa ikke gjøre det

ene overfor sin Helt, det andet overfor alle andre, og dog er det netop det, Reinhardt gjør. Det er f. Ex. blodig Uretfærdighed, to Gange (S. 355 og 376) at fremhæve, at Valdemar „efter de Erfaringer, han havde indvundet om Kong Magnus' Paalidelighed, just ikke skulde føle sig opfordret til at gjøre store Ofre“ for hans Skyld, — uden en eneste Gang at karakterisere det Venskab, Valdemar viste Magnus, og som hjalp denne af med Skaane, med Gotland, ja middelbart med hele Sverige.

Men er det overhovedet nødvendigt stadig at prøve, om Valdemars Handlinger kunne forsvares for en moralsk Domstol? Jeg tror det ikke, saa meget mindre som Bedømmelsen dog vanskelig kan foretages ud fra andet end den senere Betragters Moral, og for mig er den uheldige Følge af Reinhardts Moraliseringen da ogsaa især den, at den forhindrer ham fra at fremstille Valdemar, saaledes som han virkelig var. De Egenskaber hos Kongen, der ikke stemme med det nittende Aarhundredes Moral, skjules eller afdæmpes, og hele Billedet af Valdemar bliver derved langt fra saa skarpt og udtrykksfuldt, som det kunde være blevet.

Hvorledes Reinhardt kommer til at fordølge eller tilsløre Valdemars hensynsløse Politik, vil man allerede have set i Skildringen af Forholdet til Magnus Smek, og dette træder frem overalt. Læser man f. Ex. Fremstillingen af Valdemars Berøringer med Hanseaterne, vil man aldeles ikke faa noget klart Indtryk af den umaadelige Hensynsløshed, der strax i 1360 gjorde ham til Kjøbmændenes svorne Fjende¹⁾. Det er os vanskeligt nok at forstaa, hvor skarp Modsætningen var, bl. a. fordi detaillerede Angivelser af Hansestædernes Klagepunkter fattes, og hvert Træk bør derfor benyttes. Dog har Reinhardt ladet et af de bedste og sikreste Exempler paa Valdemars Udpresninger være uomtalt. Midt under Stilstanden med Stæderne (1363) lod Kongen sine Fogder i Skaane af hvert ankomende Skib opkræve 2 Mark Sølv, og kun med Nød og næppe stilledes han tilfreds med Halvdelen; da han

¹⁾ Allerede i Febr. 1360 viser Lübecks Forbund med Erik af Sachsen-Lauenburg, at man var forberedt paa Krig med Valdemar.

kort efter selv kom til Falsterbo, krævede han ligeledes 2 Mark Sølv af hver Bod og fik dels 3, dels 6 Skilling Grot¹⁾. Kravets Uretfærdighed ligger allerede i Nedsættelsen; Hansestæderne paastod, at de forhen for hvert Skib kun havde betalt 1 Øre skaansk (omtrent $\frac{1}{40}$ af, hvad Kongen krævede), og i den for Valdemar meget gunstige Fred 1365 fastsattes som Taxt 3 Sk. Grot (højest vel = $\frac{1}{2}$ Mk. Sølv), hvilket siden nedsattes til 1 Skilling²⁾. Et nøjere Studium af Toldsatserne, hvortil Dehnicke³⁾ har vist Vejen, vilde i det hele være meget oplysende for Valdemars Forhold til Hanseaterne, og det turde derved vise sig, at end ikke Freden i Stralsund bragte Afgifterne saa langt ned, som de havde været før Valdemars Tid. Herpaa har Reinhardt ikke indladt sig; derimod gengiver han adskillige af Kjøbmændenes Klagepunkter, vistnok dog med altfor stor Mistillid til deres Rigtighed og desuden uden altid ret at forstaa deres Betydning, heller ikke ganske nøjagtig. S. 406—07 anføres saaledes 3 Exempler paa, hvor „nøjeregnende Stæderne vare“. Det ene er deres Anke over, at der ved Omvexlingen af Mønten var tilføjet „nogle Kjøbmænd“ Tab; der staar imidlertid: *multi*; det andet er, at Kongens Toldbetjente ikke vilde modtage Kobberpengene ved Toldklareringerne, men det var dog heller ikke rart, naar man i dyre Domme havde tilkjøbt sig den slette, kongelige Mønt, da ikke at kunne betale med den; det tredje er, at Tolderne „havde gjort sig skyldige i mindre rigtig Beregning af Toldafgifterne“, hvor den altfor ordrette Oversættelse af Udtrykket *minus juste* giver Læseren et fejlt Indtryk. Paa den Vis naar man hverken nogen retfærdig Bedømmelse eller en virkelig Forstaaelse af Sagen.

¹⁾ Schäfer, S. 347—48.

²⁾ Jeg giver Sammenligningen mellem Pengesorterne med alt muligt Forbehold; Møntforholdene paa hin Tid ere endnu kun lidet opklarede. Reinhardts Angivelser ere ikke tilforladelige, og naar han S. 286 taler om „de Sølvmonter, der haves fra Valdemar“, er det forlængst anerkjendt, at der aldeles ikke kan paavises Monter, allermindst Sølvmonter fra denne Konges Tid.

³⁾ Die Hansestädte, Dänemark und Norwegen von 1369 bis 1376 (Halle 1880), I Afsnit.

Medens Reinhardt saavidt mulig dækker over Valdemars hensynsløse Magtstræben og ubegrænsede Ærgjerrighed, fremdrager han med Forkjærlighed mildere Egenskaber hos Valdemar. „Det hedder, men uden at saadant støttes paa nogen samtidig Efterretning“, at han elskede Sang og Musik, og af den gotlandske Nidvise „tør man maaske“ slutte, at han selv dyrkede Tonekunsten (S. 507). Hvor der end ikke findes saa tarvelige Efterretninger, komme de blødere Toner frem ved Formodninger, som naar Reinhardt lader Valdemar i 1363 drage udenlands til Kejser og Pave „for at give sit Sind dets forrige Spændkraft tilbage“ efter Tabet af Sønnen Kristoffer (S. 334). Rundt om i Bogen fremtræder en vis blødsøden Opfattelse af Valdemar, der ikke har den mindste Støtte i Kilderne; man se for Ex., hvorledes der tales om den „Smerte og Krænkelse“, Valdemar følte, da hans Svigerfader tog Parti imod ham (S. 204). Endelig tillægges der Kongen som „Hoveddrivefjeden til 35 Aars ufortrødne Anstrængelser“ den „i hans Tid og blandt hans Omgivelser sjældne Følelse“, en sand og uegennyttig Fædrelandskjærlighed (S. 510 f.).

Man bliver lidt forundret, naar man træffer denne Ytring lige i Slutningen af Reinhardts Bog; selv efter hans Fremstilling skal man vanskelig kunne se, hvorledes denne Hovedegenskab kan læses ud af Valdemars Politik. Imidlertid synes Forfatteren at være sikker paa uomstødelig at have godtgjort, at hin Følelse virkelig var Centrum i Valdemars Personlighed; thi „man indvende ikke“, at dynastiske Hensyn kunne have været hans Drivefjeder; han fortsatte jo sin ihærdige Stræben mod Rigets Gjenforening, ogsaa efterat han i 1363 havde mistet sin eneste mandlige Arving! Dette Bevis vil vel næppe tilfredsstille nogen; er det ikke saa, at Magten oftest elskes for dens egen Skyld, og henpeger alt i Valdemars Liv ikke paa, at det netop var Magt og Herredømme, der var Maalet for alle hans Bestræbelser? Ganske vist er det allerede et Fejl-syn, naar Forfatteren opstiller dynastiske Hensyn eller, videre sét, personlig Magtstræben som absolut Modsætning til Fædrelandskjærlighed, hvad vel psykologisk sjældent vil findes hos en Fyrste; men taget saaledes bliver det sikkert meget usandt

at gjøre Kjærlighed til Folket og Fædrelandet til det centrale i Valdemars Sjæl. Naar Reinhardt taler om, at Valdemar vilde „gjengive sit Folk dets Fædreland i dets oprindelige Udstrækning“, er dette kun Forfatterens egen Omfortolkning af de faktiske Forhold; disse vise kun, at han befriede sine Forfædres Rige, hvortil han allerede i Udlandet kaldte sig sand Arving, og som han før sin Død atter testamenterede bort til en Slægtning. Og han standsede jo ikke ved Gjenvindelsen af Danmarks gamle Provinser; han udstrakte sin Haand mod Dele af Tyskland, mod England og fik virkelig tilrevet sig Gotland og store Stykker af Sverige, alt Planer, der ikke staa i Samklang med den alt udelukkende Fædrelandskjærlighed. Naar denne endog kaldes „uegennyttig“, søger man i Valdemars Liv forgjæves en Handling, hvor han af Hensyn til sit Lands eller Folks Lykke opgiver en Fordel for sig eller sin Magt.

Ligesom Reinhardts moralske Bedømmelse har sin Rod i vor Tid, forstaar man let, hvorledes en Forfatter, der faar Tanken til sin Bog „i Slutningen af Danmarks Ulykkesaar 1864“, kan føres til at gjøre Valdemar til en folkeelskende, national Konge. Saadanne Egenskaber havde frembragt en Frihedshelt, en Fører for det danske Folk i dets nationale Rejsning mod Udlændingene, kort sagt en Niels Ebbesøn paa Tronen, men hvor lidt var Valdemar ikke det! Da Jyderne kæmpede mod Holstenerne, da Niels Ebbesøn belejrede Skanderborg, saa Kongen rolig til, og da han optog Kampen mod de indtrængte fremmede, var det med andre Holstenere til Venner, med Hanseaterne til Forbundsfæller, med Sydtyskere til Lejetropper. — I Valdemars senere Liv vil man vanskelig kunne paavise, at han følte en sær Forkjærlighed for den danske Nationalitet; han synes tværtimod at have søgt sin Støtte hos tyske Adelsmænd, som han indkaldte og gav store Embeder. Reinhardt søger vel atter og atter at komme bort fra dette Træk, der strider saa stærkt mod hans Grundopfattelse af Valdemar, og jeg vil for at være imødekommende indrømme, at det for Tiden før 1860 ikke kan bevises, at Valdemar begunstigede de indvandrede; at han gjorde det i den sidste

Halvdel af sin Regering, synes derimod uomtvisteligt. Ved hans Død var Drosten og Marsken Tyskere; under hans fler-
aarige Fraværelse var Riget selv og de vigtigste Slotte i
Landet betroede til fremmede; med Rette siger Schäfer, at det
var „denne halvtyske Lensadel, hvis hele Existens var bygget
paa Valdemar“, der især gjorde Modstand i hine Ulykkesaar¹⁾.

Naar Reinhardt forsøger at gjøre Fædrelandskjærlighed
og Nationalitetsfølelse til Centrum i Valdemars Virksomhed,
stemmer det ikke med hans Politik, saaledes som vi især lære
den at kjende af de mangfoldige Diplomer; endnu mindre
passer det til det Billede af Valdemar, der møder os i Sam-
tidens Krøniker. Ingen af disse giver os selvfølgelig noget
i sig selv sikkert; hvad de vise, er det Billede af Valdemar,
der har afspejlet sig i Forfatterens Øjne, og det er ufuld-
komment eller forvredent alt efter dennes Synspunkt og Sym-
pathier. Men det er et Spejlbillede, d. v. s. det maa kunne
forklares ud fra Valdemars Personlighed, og dette turde blive
umuligt, naar Reinhardts Skildring tages for god. Hvor denne
i sit Værk anfører Samtidens Opfattelse af Valdemar, er det
kun for at dadle den, for at undre sig over den o. l.; men
de Forklaringer, han giver af Krønikernes Udtalelser, forslaa
ikke til at forstaaeliggjøre Forskjellen mellem deres Gjengivelse
af den samtidige Fyrste og Reinhardts Skildring, skreven 500
Aar efter.

Jeg ser bort fra, hvad der kan læres af tyske og svenske
Udtalelser om Valdemar; her er det dog altid fjendtlige Øjne,
der se paa ham. Men desuden have vi danske Vidnesbyrd og
fremfor alt den fyldige og paalidelige Krønike, der ender med
1363 og er skreven af en Sjællænder, som havde den bedste

¹⁾ Reinhardt (S. 582) finder denne Ytring meget forunderlig, al
den Stund det overvejende Flertal af Slottenes Befalingsmænd
bare rent danske Navne. S. 390 ser man dog, at der var 8 eller
9 fremmede af 20 efter Forfatterens Optælling; jeg faar adskillig
flere, formodentlig fordi jeg ikke som R. kan regne de i Slesvig
bosatte Holstenere for danske, og Schäfers Ytring synes mig der-
for fuldt ud korrekt.

Lejlighed til at følge alle Valdemars Foretagender¹⁾. Her er ikke Plads til lange Citater; enhver vil imidlertid give mig Ret i, at denne Krønike fremstiller Valdemar paa den ene Side som en Fyrste, der med den største Vedholdenhed kæmper for at befri sit Rige fra Fremmedherredømmet, paa den anden Side som en Despot, der hensynsløst udnytter sit Folk for sine Formaal, hvis Aag hviler tungt paa alle Stænder, hvis Stræben fremfor alt gaar ud paa at udvide Kongedømmets Magt. Denne Dobbeltthed har en anden samtidig Krønike²⁾ udtrykt i sine to Hovedsætninger: „Ved at kæmpe mandig befriede Valdemar Landet for alle fremmede“, og „paa Valdemars Tid blev al gammel Sæd, alle fædrene Love, hele Kirkens Frihed afskaffet o. s. v.“. — Her have vi Valdemar opfattet af sine Undersaatter. Historikeren maa anerkjende dette, men han vil erindre, at Krønikerne kun give os et Spejlbillede af Valdemars Personlighed, og hin saa skarpt udprægede Dobbeltthed vil han da ikke søge i Valdemar selv; han vil se, at dette netop er den Forvridning, som Valdemars Billede maatte undergaa i Folkets Spejl.

Folket har Ret i, at Valdemars Virksomhed ligesom havde to Hovedsider. For det første vilde han udvide sit Magtomraade; han begyndte med at eje næsten intet af sine Fædres Rige, efter tyve Aars utrættelige Kampe var Landet atter saa godt som gjenforenet, og han gik da ud paa at forøge Riget med nye Besiddelser. For det andet vilde han udvide sin Magtfylde; han stræbte efter at gjengive Kronen den Myndighed, der var berøvet den af det fremvoxende Aristokrati, han forøgede sin Magt ved at lade Regeringen gribe ind paa alle Omraader; han stillede Kongedømmet over Stænderne som en Mægler mellem dem, en Mægler, der kun aldrig glemte sin egen Fordel. — Let forstaaeligt er det, at Folket kun mødte den ene Side af Valdemars Virksomhed med Sympathi, den anden ofte med den heftigste Modstand; hans Udvidelse af Kronens Myndighed ramte Folkets Friheder og Stor-

¹⁾ Om denne Krønike, se nærmere et Tillæg.

²⁾ SRD. VI, 630—31.

mændenes Magtstilling. Derfor blev Valdemar aldrig en folkelig Konge, og vi bør se med nogen Sympathi ogsaa paa Oprørerne mod ham; en Niels Ebbesen, saaledes som han fremstilles i Folkevisen, vilde sikkert have stillet sig paa Niels Bugges og Stig Andersøns Side og til det yderste have bekæmpet Kongen. Historikeren vil forstaa, hvorfor Modstanden mod Valdemar var saa stærk; han kan fremstille den i dens relative Berettigelse; men han vil samtidig indse Nødvendigheden af, at Modstanden blev besejret. Det er en enkelt Akt af det store Skuespil, Kampen mellem Monarki og Aristokrati, der blev udspillet i Danmark under Valdemar Atterdag; her som overalt bukkede Aristokratiet under; meget godt gik tabt derved, megen Livskraft i Folket dødedes, — og dog var Kongedømmets Sejr en Lykke for Riget.

Thi deri har Folket Uret, at det skiller de to Hovedsider af Valdemars Virksomhed ud fra hinanden; Historikeren vil ikke og behøver ikke at følge Krønikerne derhen, at han som de priser Befrieren og Erobreren og dadler Despoten. Ligesom begge Bestræbelser udgik fra den samme magtlystne Sjæl, havde begge ogsaa et fælles Endemaal. Det er netop Valdemars Storhed, at han paa dette Punkt saa dybere end Flertallet. Han indsaa klart, at det ikke var nok at fordrive de fremmede; — til den ydre Befrielse maatte svare en indre Gjenfødelse; om Riget skulde bestaa, maatte der skaffes Ro og Orden til Veje, Fasthed i alle Forhold, og dette kunde kun naas ved en kraftig Kongemagt. En saadan blev da det Maal, mod hvilket Valdemar stræbte med hele sin Higen, for hvilket han arbejdede med sin uendelige Energi og utrættelige Udholdenhed, med Opbydelse af al sin Træskhed og Hensynsløshed. Vi vide alle, at han for en stor Del naaede sit Maal og derved blev Danmarks Redningsmand. Han brød det fremmede Herredømme, og han standsede den aristokratiske Udvikling; derved, og ved det sidste ikke mindre end ved det første, blev Danmarks Tilværelse opretholdt.

Vi øjne nu, hvad der var Centrum i Valdemars Personlighed. „Statstankens Lidenskab havde besat ham“, som man har sagt om Ludvig XI; Kongedømmets Myndighed var hans

Maal. Hvor meget Egoisme der laa heri, kunne vi ikke bedømme; derimod maa det vel indrømmes, at hans Magtstræben førte ham for vidt. En saadan Katastrofe som den, der ramte ham i den sidste Krig med Hansestæderne, henpeger til en Grundfejl i hans Politik; han overanspændte sine egne og sit Lands Kræfter, det tør siges, uden at man behøver at betone det saa stærkt, som Schäfer gjør. Sikkert er det dog, at Danmark hurtig kom paa Fode igjen, sikkert, at Valdemars hensynsløse Magtstræben var Landets store Lykke. Det falder i alt Fald vanskeligt at tænke sig, at en Karakter af ædlere Støbning, af renere Moral kunde have fuldført den Gjerning, som Valdemar bragte til Ende, ikke mindst fordi han stod saa ubunden af alle moralske Begreber som nogen Italiener i Renaissancetiden. —

Jeg har dvælet udførlig ved Reinhardts Opfattelse af Valdemar Atterdags Personlighed. Netop fordi jeg anerkjender, at der her foreligger et flittigt og grundigt Arbejde, hvis i det hele saa paalidelige Fremstilling af Valdemars Liv vistnok for lang Tid vil blive Grundlaget for Kundskaben derom, netop derfor maa jeg kraftig bestride den Opfattelse af hin Fyrste, der her gjøres gjældende. Jeg ser ikke rettere, end at hvis man vil anlægge et moralsk Synspunkt for Valdemar, saa maa Dommen om ham blive haard, — men jeg indser ganske vist ikke, at Historikeren behøver at optræde som Moralist. Det forekommer mig endvidere, at man ikke kan opfatte Valdemar under Synspunktet Fædrelandskjærlighed eller Nationalitetsfølelse; er der visse Træk hos Kongen, der kunne forklares ud fra en saadan Baggrund, saa er denne Forklaring her dog ikke den eneste mulige, og mange andre Træk vise, at den ikke er den rigtige. Reinhardts Opfattelse af Valdemar synes mig derfor hverken fordomsfri eller historisk korrekt; og jeg kan tilføje: naar den synes sympathetisk, da er det kun tilsyneladende. Hvad Forfatteren sympathiserer med hos Valdemar, det er dels kun mindre væsentlige Sider i hans Karakter, dels Egenskaber, som kun med Urette indlægges i ham. For de kraftigste og mest fremtrædende Træk i Valdemars Personlighed har Reinhardt ikke Sympathi; de komme ikke frem i hans Skildring,

eller ogsaa afdæmpes de, saavidt gjørligt er, fordi den moralske Prøvelse, som de underkastes, ellers vilde falde altfor ugunstig ud. Lad det være saa, at en Moralist vanskelig kunde kjende Valdemar værdig til himmelsk Løn; Historikerens Dom lyder anderledes. Naar han søger sin Maalestok i Historien selv, vil han finde, at Valdemar Atterdag har havt en gennemgribende Betydning for Danmarks Udvikling; dette er ham nok til, at Grundfarven i en Skildring af Valdemar kan blive sympathetisk, virkelig og sandt sympathetisk.

Exkurs. Af den mest afgjørende Vigtighed for Opfattelsen af Valdemar Atterdag er den Krønike, som Langebek har kaldt „Fortsættelsen af den sjællandske Krønike“, og hvoraf Lappenberg senere har udgivet en Fortsættelse til 1363. Reinhardt har optaget den Langebekske Benævnelse, skjønt Rigtigheden deraf er bleven bestridt baade af Usinger og Schäfer; den første opfatter Krøniken som en Fortsættelse af Ry Klosters Aarbøger, den anden som afledet af de nu tabte „Annales Lundenses majores“. Hvis heri imidlertid skal ligge, at Forfatteren har været henholdsvis en Sønderjyde eller en Skaaning, maa man bestemt nægte dette. Medens der, saavidt jeg kan se, ikke er et eneste Træk, der peger i denne Retning, viser hele Fremstillingen, at Krøniken er skreven af en Sjællænder. Øen Sjælland danner overalt Midtpunktet; kommer Kongen dertil, udtrykkes dette ved: „han vender tilbage“; er Kongen i Jylland og tilkalder Tropper, hedder det: „der kom Edikt til Sjællands Lands-thing“, og saaledes atter og atter. For mange Aar véd Forfatteren intet Ord om Jylland eller Skaane, medens han fortæller Begivenhederne paa Sjælland Maaned for Maaned, ja her medtages rent private Efterretninger, at Niels Klementsons Bryllup staar paa Kalundborg (1352) og lignende. Langebeks Daab af Krøniken bør derfor stadfæstes, og den faar en yderligere Bekræftelse derved, at Krøniken i et Haandskrift paaviselig har dannet Fortsættelsen af en Aarbog, der er i det nærmeste Slægtskab med den ældre sjællandske Krønike.

Det sidste fremgaar af Svannings Excerpt af et nu tabt Haandskrift (Rostgaardske Sml. paa Universitetsbibl., 42 i 4to); Suhm omtaler dette Udtog, og Reinhardt har benyttet det paa et enkelt Punkt (Hist. Tidsskrift, 4 Række, III, 211 Anm.). Naar begge imidlertid mene, at Hvitfeld vel har brugt Svannings Excerpt, er dette aabenbart aldeles urigtigt; Svanning har især ved Aarene 1357—63 kun uddraget det vigtigste af sit Haandskrift, og Hvitfeld har her langt

mere. Derimod viser Overensstemmelsen mellem Hvitfeld og Svanning paa det af Reinhardt anførte Sted, at Hvitfeld vistnok har benyttet Krøniken i samme Haandskrift som Svanning.

Mærkelig nok har Reinhardt ikke brugt Svannings Excerpt til sin større Bog; det indeholder dog adskillige Steder bedre Læsemaader end det Langebekske Haandskrift. Forf. kunde deri have fundet nogen Støtte for sin Textrettelse til det korrumpereede Sted ved 1349, idet der hos Svanning staar: *xxx marcarum puri*, saaledes at det urigtige *auri* ikke er med, og det udeladte *millia* i det mindste antydes ved Forkortelsesstregen. Han kunde ogsaa have lært, at Mødet i 1352 mellem Valdemar og Magnus næppe fandt Sted i det fjærntliggende Ørebro, men i „*Oræbyærg*“, der vel er Varberg. Den Petrus Degn, om hvis Giftermaal Krøniken har en Fortælling ved Aar 1353, kaldes hos Svanning Petrus *Dænæ* og er altsaa den samme, som Reinhardt omtaler S. 550. Naar Hvitfeld kalder ham Peder Jernskjæg, hidrører dette vel fra en Forblanding med den Peder Nielsen, der i Tredserne var Hovedsmand først paa Helsingborg og siden paa Lindholm, thi at denne, som Reinhardt formoder (S. 564), virkelig var Fader til Anna Pedersdatter Jernskjæg af Skjoldnæs (med Ibskallen), fremgaar af Ældste Archivregistraturer I, 157—58, hvor han kaldes „til Skjoldnæs“ og nævnes i Forbindelse med Lindholm.

Et Par andre Textrettelser fra Svannings Excerpter kunne fortjene Omtale. Hvor der i Scriptores ved 1349 staar: *Die Margaretæ parlamentum factum in Norwegia*, har Sv. rigtigere *Woringæ*, o: Vordingborg, som stadig skrives Woringæborg (ligesom i Hamburgerhaandskriftet staar denne Sætning efter *Expediitio* o. s. v.). — Slaget paa Manebjerg, hvor Niels Ebbesen faldt, staar under Aaret 1341. — Ved Aar 1345 fortælles det, at de Danske erobrede Gunderslevholm og dær dræbte Beboerne og Marsk Erik Nielsen; dette har givet Becker (Herregaarde, IX) Anledning til at beskyldte Marsken for Forræderi. Vist er det dog, at han levede længe efter, og Svanning har da ogsaa: *interfectis incolis ibidem per marscalcum E. N.* — Ved Aaret 1346 danner Svannings Haandskrift en Overgang til Krønikebrudstykket i SRD. VI, 253—54, idet han har excerperet: *... plures et [!] interfecti sunt xxiiij principes terrarum*; herved bestyrkes yderligere, at dette Brudstykke kun er at opfatte som en Bearbejdelse af den sjællandske Krønike.

Kr. Erslev.